

В. В. Залож, Д. Л. Карасьов

АНАЛІЗ ЧИННИКІВ, ЯКІ ВПЛИВАЮТЬ НА ВИБІР МОДЕЛІ ЗАСТОСУВАННЯ СИЛ І ЗАСОБІВ ПРИКОРДОННОГО ЗАГОНУ У СКЛАДІ СИЛ ОБОРОНИ ПІД ЧАС ВІДБИТТЯ ЗБРОЙНОГО ВТОРГНЕННЯ

Визначено сукупність чинників, які впливають на вибір моделі застосування сил і засобів прикордонного загону у складі сил оборони під час відбиття збройного вторгнення, здійснено їх аналіз, систематизацію та ранжування. З усього різноманіття чинників у результаті узагальнення і систематизації виділено 8 великих груп: воєнно-політичні, соціально-економічні, матеріально-технічні, організаційно-управлінські, морально-психологічні, фізико-географічні, екологічні й санітарно-епідеміологічні і нормативно-правові.

Ключові слова: державний кордон, відбиття збройного вторгнення, сили оборони, прикордонний загін, сили й засоби, модель застосування, аналіз факторів, ранжування.

Постановка проблеми. Аналіз досвіду відбиття збройної агресії Російської Федерації проти України дає змогу стверджувати про зростання ролі й місця органів Державної прикордонної служби України (ДПСУ), зокрема сил і засобів прикордонних загонів (ПРИКЗ), у системі оборони держави. Ефективність застосування сил і засобів ПРИКЗ у складі сил оборони залежатиме від правильного вибору моделі їх участі у виконанні завдань, пов'язаних з обороною держави.

Розроблення науково-методичного апарату обґрунтування вибору моделі (варіанта) застосування сил і засобів ПРИКЗ також потребує аналізу відповідного переліку чинників, які формують умови їх участі у виконанні завдань у складі сил оборони і матимуть різний прояв і вплив на цей процес. Тому визначення їх сукупності і оцінювання впливу є одним із головних завдань, яке має вирішуватись у процесі розроблення методичних підходів до обґрунтування моделі застосування сил і засобів ПРИКЗ у складі сил оборони.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Правове підґрунтя застосування сил і засобів органів ДПСУ у складі сил оборони становлять відповідні законодавчі й нормативні акти, котрі регламентують загальні питання їх участі в обороні держави [1–5].

Питання аналізу чинників, які впливають на порядок застосування органів (підрозділів) ДПСУ в різних формах оперативно-службової діяльності (ОСД) та умовах обстановки, розглядали у своїх працях науковці прикордонного відомства. Проведено низку досліджень з питань аналізу чинників, що впливають на складність суспільно-політичної обстановки в регіоні, формування обстановки на державному кордоні (ДК), визначено критерії її складності тощо [6–8].

У праці [9] визначено сукупність чинників, які визначають порядок функціонування ДПСУ в умовах особливого періоду, проведено їх аналіз, систематизацію та ранжування. Досліджено чинники, котрі визначають рівень складності обстановки на ділянці державного кордону регіонального управління (РУ) в умовах загострення воєнно-політичної обстановки (ВПО), що дало змогу вдосконалити комплекс показників для науково-методичного забезпечення визначення варіанта реагування органами управління РУ на зміну обстановки на державному кордоні залежно від прогнозованого рівня її складності [10]. У публікації [11] проаналізовано чинники, які впливають на ефективність застосування підрозділів швидкого реагування під час участі у стабілізаційних діях військ (сил).

У статті [12] проведено аналіз чинників та умов, які впливають на безпеку ДК українсько-молдовської ділянки відповідальності Південного РУ, на підставі якого здійснювався розподіл сил і засобів РУ за методом багатокритеріальної оптимізації в нечітких умовах.

У цілому результати аналізу зазначених праць дають змогу стверджувати, що дослідженню впливу чинників на застосування сил і засобів ПРИКЗ в умовах воєнного стану, зокрема під час їх участі у складі сил оборони у відбитті збройного вторгнення, не приділено достатньої уваги, а тому низка актуальних і практично значущих питань потребують подальшого аналізу, що й зумовлює актуальність цієї статті.

Мета статті полягає у формуванні сукупності чинників, які впливають на вибір моделі застосування сил і засобів ПРИКЗ у складі сил оборони під час відбиття збройного вторгнення, а також їх систематизації, аналізу та ранжуванні.

Виклад основного матеріалу. Модель (форми і способи) застосування сил і засобів ПРИКЗ у складі сил оборони під час участі у відбитті збройного вторгнення визначаються відповідно до конкретних умов обстановки, що формують об'єктивні й суб'єктивні чинники. У процесі досліджень чинники, котрі впливають на функціонування будь-якої складної системи, як правило, визначаються за допомогою логічних методів аналізу.

Аналіз досвіду ведення бойових дій [13–15] свідчить, що на вибір моделі застосування сил і засобів ПРИКЗ у складі сил оборони значно впливає таке: стан укомплектованості та відповідне забезпечення сучасними зразками озброєння і військової техніки; способи ведення бойових дій; особливості фізико-географічних умов району ведення бойових дій; терміни виконання бойових і спеціальних завдань тощо.

Водночас результати аналізу дають змогу стверджувати, що на вибір моделі застосування сил і засобів ПРИКЗ у складі сил оборони під час відбиття збройного вторгнення, крім суто військових, значним чином впливають інші чинники, зокрема: стан ВПО навколо держави, політичні настрої і традиції місцевого населення, його релігійний склад, ставлення до сил оборони, стан економіки держави, діяльність засобів масової інформації тощо. Отже, є потреба у визначенні й оцінюванні всієї сукупності чинників, що впливатимуть на вибір моделі застосування сил і засобів ПРИКЗ у складі сил оборони під час відбиття збройного вторгнення й виконання ними інших бойових і спеціальних завдань. Відповідно до завдання дослідження авторами здійснено їх систематизацію й аналіз.

Важливим чинником, що має домінуючий вплив на вибір моделі застосування сил і засобів ПРИКЗ у складі сил оборони, є склад угруповання військ противника, бойовий потенціал сторін, який характеризується кількісно-якісним складом озброєння та військової техніки (ОВТ). Сучасне озброєння і військова техніка збільшують ударну й вогневу міць військ (сил) сторін, маневрені можливості тощо. Тому оснащення ПРИКЗ сучасними зразками ОВТ дасть змогу його силам і засобам ефективно протидіяти противнику й досягати визначених цілей.

Одним із чинників, що вплине на вибір моделі застосування сил і засобів ПРИКЗ у складі сил оборони, є рівень матеріально-технічного забезпечення, від чого істотно залежатиме виконання ними бойових і спеціальних завдань. Ступінь впливу кожного виду забезпечення різна і залежить від конкретної обстановки. Ускладнення обстановки може ускладнювати забезпечення і, як наслідок, призводити до зниження ефективності діяльності сил і засобів ПРИКЗ.

Оцінюючи рівень матеріально-технічного забезпечення, важливо також урахувувати стан і розвиток економіки держави й економічний стан регіону бойових дій щодо можливостей використання місцевих ресурсів для забезпечення військ (сил), залучення транспорту, ремонтних, лікувальних та інших установ тощо.

Серед чинників, які впливають на вибір моделі застосування сил і засобів ПРИКЗ у складі сил оборони під час відбиття збройного вторгнення, важливу роль відіграє людський фактор, що включає такі елементи: патріотизм, рівень мотивації, моральна стійкість особового складу підрозділів, професійні знання і навички особового складу, його вишкіл і відповідність вимогам сучасної війни.

Особливе значення мають знання, досвід та організаторські здібності командних (управлінських) кадрів. Рівень оперативної підготовки органів управління ПРИКЗ безпосередньо впливає на правильність вибору моделі застосування сил і засобів ПРИКЗ. Слід зазначити, що крім виконання завдань щодо планування, вироблення замислу майбутніх дій, управління силами й засобами в ході бойових дій органи управління мають бути здатними визначати потрібний для виконання завдань склад сил і засобів, їхнє всебічне забезпечення, застосовуючи необхідний математичний апарат.

Фізико-географічні умови також становлять один із істотних чинників, що впливає на вибір моделі застосування сил і засобів ПРИКЗ, форм і способів виконання бойових і спеціальних завдань. Особливо слід брати до уваги вплив характеру місцевості, кліматичних умов, часу доби тощо. Урахування умов місцевості передбачених районів бойових дій, пори року дає змогу підготувати органи й підрозділи до дій у конкретних умовах обстановки, правильно забезпечити збалансований склад угруповання.

У бойових діях в Україні першочергове значення має й часовий чинник. Історія війн знає приклади, коли для реалізації замислу дій за будь-яку ціну потрібно було затримати на певний час головні сили противника, аби виграти час для перегрупування і завдання контрудару. Разом із тим зростання тривалості ведення активних бойових дій може негативно вплинути на їх ефективність, оскільки потребує більше матеріально-технічних, фінансових витрат, а головне – призводить до втрат особового складу й цивільного населення.

Загальний екологічний і санітарно-епідеміологічний стан території держави має суттєві особливості. З огляду на тактику російського воєнного командування під час планування й ведення

бойових дій чинник екологічних і санітарно-епідеміологічних умов неодмінно впливатиме на вибір моделі застосування сил і засобів ПРИКЗ у складі сил оборони. Унаслідок загарбницьких дій російських військ постійно існує загроза радіаційній безпеці України. Усі українські атомні електростанції перебувають у зоні ризику, адже артилерійський обстріл чи ракетна атака одного або кількох реакторів атомних станцій може спричинити широкомасштабну ядерну катастрофу. Захоплення атомних станцій російськими військовими загрожує радіаційною катастрофою як унаслідок аварій на об'єктах зон промислового використання, так і через підпали лісів і перелогів, що накопичили значну кількість радіонуклідів.

Крім того, рух важкої техніки, облаштування фортифікаційних споруд і ведення бойових дій завдають шкоди ґрунтовому покриву. Це призводить до деградації рослинного покриву й посилює вітрову та водну ерозію.

На вибір моделі застосування сил і засобів ПРИКЗ у складі сил оборони впливає також і стан інфраструктури. З початком бойових дій російська армія системно знищує цивільну, транспортну, морську інфраструктуру, об'єкти життєзабезпечення населення України. Серед зруйнованих об'єктів є й об'єкти (будівлі) ДПСУ. На тимчасово окупованих територіях загарбники мінують стаціонарні газорегулювальні пункти, електричні підстанції та об'єкти критичної інфраструктури.

Інфраструктурні чинники, що впливають на застосування сил і засобів ПРИКЗ у складі сил оборони і на формування внутрішнього середовища безпеки держави, полягають у збереженні тенденції зростання ризиків наявності значного мінного забруднення на території держави. Посилення загроз для критичної інфраструктури пов'язане з погіршенням її технічного стану, зокрема й через удари агресора, а також із браком системних інвестицій в її оновлення та розвиток, уразливістю інформаційної інфраструктури до несанкціонованого втручання в її функціонування.

Загальне погіршення умов проживання населення внаслідок значної руйнації інфраструктури країни, періодичних вимкнень електроенергії, перебоїв у постачанні води й тепла, зменшення освітлення вулиць, будівель та інших громадських місць – усе це є серйозним негативним фактором впливу на стан безпечного середовища.

Суттєвий вплив на вибір моделі застосування сил і засобів ПРИКЗ у складі сил оборони має рівень опрацювання законодавчої бази, яка визначає базові концепції забезпечення національної безпеки держави у воєнній сфері, зокрема стратегію відсічі збройній агресії, що передбачає використання всіх необхідних форм і способів збройної боротьби для припинення агресії, завдання агресору поразки та примушення його до припинення воєнних дій. Від рівня опрацювання законодавчої бази щодо взаємодії військових формувань сил оборони залежить комплексне використання бойової потужності різних формувань, інтеграція їх бойових потенціалів тощо.

Отже, проаналізувавши весь масив наведених чинників, у результаті узагальнення і систематизації отримуємо 8 великих груп чинників (табл. 1): воєнно-політичні; соціально-економічні; матеріально-технічні; організаційно-управлінські; морально-психологічні; фізико-географічні; екологічні та санітарно-епідеміологічні; нормативно-правові.

Таблиця 1 – Сукупність чинників, що впливатимуть на вибір моделі застосування сил і засобів ПРИКЗ у складі сил оборони

Номер і найменування груп умов	Номер і найменування чинника групи
1. Воєнно-політичні	1.1 – масштаб вторгнення (розмір та обсяг збройного вторгнення); 1.2 – мета вторгнення (окупація, зміна кордонів, режиму чи здобуття ресурсів); 1.3 – склад угруповання противника (види військ (сил), задіяних в операції); 1.4 – бойовий потенціал противника, його можливості; 1.5 – характер ведення бойових дій противником (стратегія, тактика, завдання, форми та способи дій); 1.6 – міжнародна реакція (ставлення інших країн, міжнародних організацій та спільноти до вторгнення); 1.7 – характер ведення бойових дій силами оборони (стратегія, тактика, завдання, форми та способи дій)

Продовження таблиці 1

<p>2. Соціально-економічні</p>	<p>2.1 – стан розвитку науки і техніки (науковий потенціал держави); 2.2 – стан економіки держави (економічний потенціал держави); 2.3 – матеріально-технічна допомога країн партнерів; 2.4 – рівень економічних і соціальних зруйнувань (руйнування економічної інфраструктури, комунікацій, енергетичної системи, соціальної структури, бідність і безробіття через руйнування економіки та ресурсів); 2.5 – рівень міграції (масова міграція населення, біженці) може спричинити гуманітарні кризи і тиск на регіони, які приймають; 2.6 – рівень втрати інвестицій і фінансова нестабільність; 2.7 – відповідність видатків державного бюджету потребам ДПСУ та можливість їх коригування для потреб ДПСУ</p>
<p>3. Матеріально-технічні</p>	<p>3.1 – стан оборонно-промислового комплексу держави щодо розроблення і виробництва сучасних видів озброєння і техніки; 3.2 – стан забезпеченості ПРИКЗ сучасним озброєнням і технікою для виконання завдань у складі сил оборони; 3.3 – відповідність ОВТ сучасному рівню розвитку збройної боротьби; 3.4 – технічний стан ОВТ і готовність до застосування; 3.5 – стан забезпечення баз та інфраструктури для надання ефективної логістичної і технічної підтримки військам (силам) під час відбиття вторгнення; 3.6 – стан запасів і резервів (пального, боєприпасів, медичних засобів тощо) для тривалого ведення операцій; 3.7 – мобільність і швидкість реагування (здатність швидко переміщувати війська (сили) і реагувати на різні військові загрози</p>
<p>4. Організаційно-управлінські</p>	<p>4.1 – здатність системи управління ПРИКЗ до функціонування в умовах воєнного стану; 4.2 – рівень відповідності організаційної структури сил і засобів ПРИКЗ завданням, що виконуються ними у складі сил оборони; 4.3 – стан укомплектованості ПРИКЗ особовим складом; 4.4 – рівень підготовленості особового складу до виконання завдань, пов'язаних з обороною держави; 4.5 – стан укомплектованості органів управління ПРИКЗ; 4.6 – рівень підготовленості органів управління ПРИКЗ до виконання завдань, пов'язаних з обороною держави; 4.7 – мобілізаційні можливості щодо доукомплектування ПРИКЗ особовим складом</p>
<p>5. Морально-психологічні</p>	<p>5.1 – психологічна стійкість особового складу (здатність ефективно функціонувати у стресових ситуаціях і в умовах ведення бойових дій); 5.2 – рівень патріотизму та національного єднання; 5.3 – рівень мотивації особового складу; 5.4 – рівень підтримки сил оборони місцевим населенням у районі бойових дій; 5.5 – рівень дисципліни і внутрішньої організації; 5.6 – стан протидії інформаційно-психологічним операціям противника; 5.7 – рівень розвитку лідерських якостей керівного складу</p>
<p>6. Фізико-географічні</p>	<p>6.1 – географічне положення та прикордоння (рівень загрози від інших країн, союзництва та підтримки вторгнення, доступність для проведення військових операцій); 6.2 – географічні особливості місцевості (рослинність, рельєф, гідрографія); 6.3 – кліматичні умови, пора року, час доби в районі ведення бойових дій; 6.4 – стан ресурсів та енергетична незалежність регіону бойових дій (наявність таких важливих ресурсів, як вода, енергія, їжа тощо); 6.5 – стан інфраструктури регіону (дороги, залізниці, порти, аеропорти, населення і населені пункти); 6.6 – стан інженерного та фортифікаційного облаштування місцевості в районі ведення бойових дій; 6.7 – рівень мінного забруднення району ведення бойових дій</p>

Закінчення таблиці 1

7. Екологічні та санітарно-епідеміологічні	7.1 – рівень виникнення кризових ситуацій екологічного характеру в районі проведення операцій; 7.2 – рівень виникнення техногенних, природних катастроф у районі проведення операцій; 7.3 – рівень забезпечення санітарії та гігієни особового складу; 7.4 – рівень епідеміологічної готовності; 7.5 – стан гуманітарної допомоги та медичних ресурсів; 7.6 – стан вакцинації та медичної профілактики особового складу; 7.7 – рівень біологічної, радіаційної та хімічної безпеки особового складу
8. Нормативно-правові	8.1 – стан законодавчо-нормативної бази щодо забезпечення оборони держави; 8.2 – наявність і стан договорів про колективну безпеку; 8.3 – стан дотримання міжнародного гуманітарного права під час ведення бойових дій; 8.4 – стан законодавчо-нормативної бази, що регламентує виконання завдань силами й засобами ПРИКЗ у складі сил оборони; 8.5 – стан законодавчо-нормативної бази, що регламентує порядок взаємодії військових формувань і правоохоронних органів сектору безпеки й оборони під час виконання завдань, пов'язаних з обороною держави; 8.6 – стан дотримання норм щодо застосування сили (визначення правил ведення бойових операцій, застосування зброї, контроль над цивільним населенням та ін.); 8.7 – стан дотримання домовленостей щодо заборони використання хімічної та біологічної зброї

Для визначення сукупності чинників, оцінювання впливу груп чинників і чинників усередині цих груп на вибір моделі застосування сил і засобів ПРИКЗ у складі сил оборони під час відбиття збройного вторгнення використовувався метод експертного оцінювання (метод номінальної групи). Для виконання цього завдання проводилось анкетування офіцерів Адміністрації ДПСУ, регіональних управлінь, органів ДПСУ, які згідно зі своїми функціональними обов'язками здійснюють планування застосування сил і засобів ДПСУ в оперативно-службовій діяльності. До анкетування також було залучено науково-педагогічний склад кафедр прикордонної безпеки, національної безпеки та управління, воєнного мистецтва Національної академії ДПСУ. Обсяг вибірки становив 15 осіб, що достатньо для визначення ваги чинників.

Ранжування чинників (визначення значущості їх впливу) здійснювалось у два етапи. На першому етапі проводилося ранжування умов (груп чинників), на другому – чинників усередині групи. Результати експертного оцінювання наведено на рис. 1 і в табл. 2.

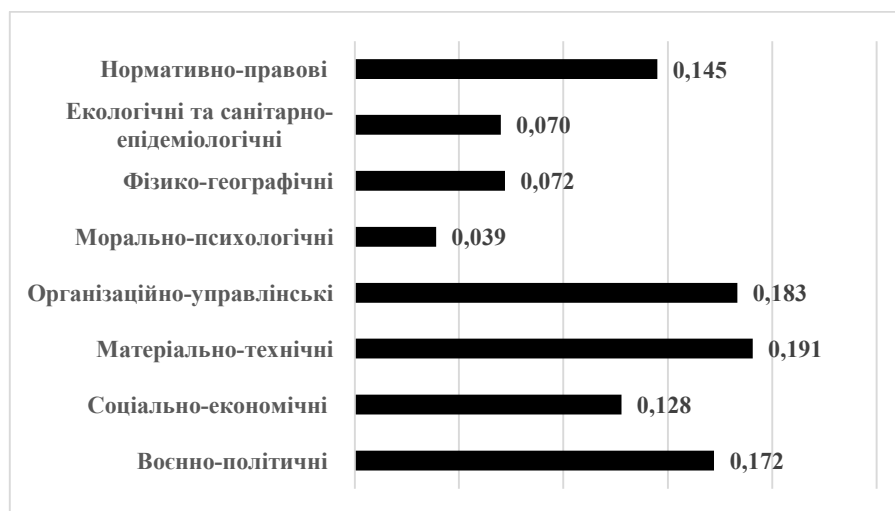


Рисунок 1 – Результати експертного оцінювання коефіцієнтів значущості впливу умов (груп чинників) на вибір моделі застосування сил і засобів ПРИКЗ у складі сил оборони під час відбиття збройного вторгнення

Таблиця 2 – Результати ранжування чинників усередині груп, що впливають на вибір моделі застосування сил і засобів ПРИКЗ у складі сил оборони

Номер і найменування умов (групи чинників) і чинників групи	Ранг чинника
1. Воєнно-політичні	
1.1 – масштаб вторгнення (розмір та обсяг збройного вторгнення)	0,017
1.2 – мета вторгнення (окупація, зміна кордонів, режиму чи здобуття ресурсів)	0,012
1.3 – склад угруповання противника (види військ (сил), задіяних в операції)	0,038
1.4 – бойовий потенціал противника, його можливості	0,033
1.5 – характер ведення бойових дій противником (стратегія, тактика, завдання, форми і способи дій)	0,023
1.6 – міжнародна реакція (ставлення інших країн, міжнародних організацій та спільноти до вторгнення)	0,015
1.7 – характер ведення бойових дій силами оборони (стратегія, тактика, завдання, форми та способи дій)	0,034
Сума вагових коефіцієнтів за групу	$\Sigma_1=0,172$
2. Соціально-економічні	
2.1 – стан розвитку науки і техніки (науковий потенціал держави)	0,011
2.2 – стан економіки держави (економічний потенціал держави)	0,027
2.3 – матеріально-технічна допомога країн-партнерів	0,027
2.4 – рівень економічних і соціальних зруйнувань (руйнування економічної інфраструктури, комунікацій, енергетичної системи, соціальної структури, бідність і безробіття через руйнування економіки та ресурсів)	0,016
2.5 – рівень міграції (масова міграція населення, біженці) може спричинити гуманітарні кризи і тиск на регіони, що приймають	0,012
2.6 – рівень втрати інвестицій і фінансова нестабільність	0,007
2.7 – відповідність видатків державного бюджету потребам ДПСУ та можливість їх коригування для потреб ДПСУ	0,028
Сума вагових коефіцієнтів за групу	$\Sigma_2=0,128$
3. Матеріально-технічні	
3.1 – стан оборонно-промислового комплексу держави щодо розроблення і виробництва сучасних видів озброєння й техніки	0,011
3.2 – стан забезпеченості ПРИКЗ сучасним озброєнням і технікою для виконання завдань у складі сил оборони	0,043
3.3 – відповідність ОВТ сучасному рівню розвитку збройної боротьби	0,042
3.4 – технічний стан ОВТ і готовність до застосування	0,033
3.5 – стан забезпечення баз та інфраструктури для надання ефективної логістичної і технічної підтримки військам (силам) під час відбиття вторгнення	0,024
3.6 – стан запасів і резервів (паливного, боєприпасів, медичних засобів тощо) для тривалого ведення операцій	0,025
3.7 – мобільність і швидкість реагування (здатність швидко переміщувати війська (сили) і реагувати на різні військові загрози	0,013
Сума вагових коефіцієнтів за групу	$\Sigma_3=0,191$
4. Організаційно-управлінські	
4.1 – здатність системи управління ПРИКЗ до функціонування в умовах воєнного стану	0,021
4.2 – рівень відповідності організаційної структури сил і засобів ПРИКЗ завданням, що виконуються ними у складі сил оборони	0,042
4.3 – стан укомплектованості ПРИКЗ особовим складом	0,036
4.4 – рівень підготовленості особового складу до виконання завдань, пов'язаних з обороною держави	0,015
4.5 – стан укомплектованості органів управління ПРИКЗ	0,034
4.6 – рівень підготовленості органів управління ПРИКЗ до виконання завдань, пов'язаних з обороною держави	0,026
4.7 – мобілізаційні можливості щодо доукомплектування ПРИКЗ особовим складом	0,009
Сума вагових коефіцієнтів за групу	$\Sigma_4=0,183$

Продовження таблиці 2

5. Морально-психологічні	
5.1 – психологічна стійкість особового складу (здатність ефективно функціонувати у стресових ситуаціях і в умовах ведення бойових дій)	0,009
5.2 – рівень патріотизму та національного єднання	0,007
5.3 – рівень мотивації особового складу	0,006
5.4 – рівень підтримки сил оборони місцевим населенням у районі бойових дій	0,003
5.5 – рівень дисципліни та внутрішньої організації	0,003
5.6 – стан протидії інформаційно-психологічним операціям противника	0,003
5.7 – рівень розвитку лідерських якостей керівного складу	0,008
Сума вагових коефіцієнтів за групу	$\Sigma_5=0,039$
6. Фізико-географічні	
6.1 – географічне положення та прикордоння (рівень загрози від інших країн, союзництва та підтримки вторгнення, доступність для проведення військових операцій)	0,007
6.2 – географічні особливості місцевості (рослинність, рельєф, гідрографія)	0,013
6.3 – кліматичні умови, пора року, час доби в районі ведення бойових дій	0,004
6.4 – стан ресурсів та енергетична незалежність регіону бойових дій (наявність таких важливих ресурсів, як вода, енергія, їжа тощо)	0,007
6.5 – стан інфраструктури регіону (дороги, залізниці, порти, аеропорти, населення і населені пункти)	0,015
6.6 – стан інженерного та фортифікаційного облаштування місцевості в районі ведення бойових дій	0,015
6.7 – рівень мінного забруднення району ведення бойових дій	0,011
Сума вагових коефіцієнтів за групу	$\Sigma_6=0,072$
7. Екологічні та санітарно-епідеміологічні	
7.1 – рівень виникнення кризових ситуацій екологічного характеру в районі проведення операцій	0,006
7.2 – рівень виникнення техногенних, природних катастроф у районі проведення операцій	0,004
7.3 – рівень забезпечення санітарії та гігієни особового складу	0,013
7.4 – рівень епідеміологічної готовності	0,011
7.5 – стан гуманітарної допомоги та медичних ресурсів	0,007
7.6 – стан вакцинації та медичної профілактики особового складу	0,013
7.7 – рівень біологічної, радіаційної та хімічної безпеки особового складу	0,016
Сума вагових коефіцієнтів за групу	$\Sigma_7=0,070$
8. Нормативно-правові	
8.1 – стан законодавчо-нормативної бази щодо забезпечення оборони держави	0,034
8.2 – наявність і стан договорів про колективну безпеку	0,009
8.3 – стан дотримання міжнародного гуманітарного права під час ведення бойових дій	0,019
8.4 – стан законодавчо-нормативної бази, що регламентує виконання завдань силами й засобами ПРИКЗ у складі сил оборони	0,027
8.5 – стан законодавчо-нормативної бази, що регламентує порядок взаємодії військових формувань і правоохоронних органів сектору безпеки й оборони під час виконання завдань, пов'язаних з обороною держави	0,027
8.6 – стан дотримання норм щодо застосування сили (визначення правил ведення бойових операцій, застосування зброї, контроль над цивільним населенням та ін.)	0,021
8.7 – стан дотримання домовленостей щодо заборони використання хімічної та біологічної зброї	0,008
Сума вагових коефіцієнтів за групу	$\Sigma_8=0,145$

За результатами досліджень коефіцієнт конкордації був у межах 0,724 – 0,785, що підтверджує вірогідність експертного оцінювання.

Висновки

Отже, проведений аналіз дав змогу сформуванню сукупності чинників, які впливають на вибір моделі застосування сил і засобів прикордонного заgonу у складі сил оборони під час відбиття збройного вторгнення. Відповідно до результатів аналізу визначених чинників можна стверджувати, що вплив груп чинників і чинників усередині їх груп буде неоднозначним. Результати експертного оцінювання показали: найбільший вплив на вибір моделі застосування сил і засобів прикордонного заgonу здійснюють групи чинників: матеріально-технічні (0,191); організаційно-управлінські (0,183); військово-політичні (0,172); соціально-економічні (0,128); нормативно-правові (0,145).

Однак слід урахувувати, що, приймаючи рішення щодо вибору моделі застосування сил і засобів прикордонного заgonу у складі сил оборони, не слід обмежуватись аналізом лише чинників, що здійснюють основний (сталій) вплив. Необхідно брати до уваги і другорядні чинники, оскільки на певному етапі застосування сил і засобів ПРИКЗ у складі сил оборони їх значення може змінюватись залежно від умов, у яких вони перебувають і виконують бойові та спеціальні завдання.

У цілому отримані результати дають можливість сформуванню загального інформаційного блоку для подальших досліджень щодо формування й вибору моделі застосування сил і засобів прикордонного заgonу у складі сил оборони під час відбиття збройного вторгнення.

Перспективами подальших досліджень вважаємо розроблення моделей застосування сил і засобів ПРИКЗ у складі сил оборони та відповідних рекомендацій щодо виконання завдань, пов'язаних з обороною держави.

Перелік джерел посилання

1. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. С. 141. URL: <http://surl.li/qnprea> (дата звернення: 15.03.2023).
2. Про Стратегію національної безпеки України : Указ Президента України 14.09.2020 р. № 392/2020. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <http://surl.li/qnpdd> (дата звернення: 15.03.2023).
3. Про основи національної безпеки України: Закон України від 21.06.2018 р. № 2469 – VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 31.
4. Про Державну прикордонну службу України: Закон України від 19.06.2003 р. № 964 – IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 27. URL: <http://surl.li/qnprel> (дата звернення: 15.03.2023).
5. Про державний кордон України: Закон України від 04.11.1991 р. № 1777 XII. URL: <http://surl.li/bivmo> (дата звернення: 03.04.2023).
6. Бацамут В. М., Дробаха Г. А. Фактори для оцінювання складності оперативної обстановки у разі виникнення надзвичайних ситуацій соціального характеру, зумовлених масовою активністю громадян. *Честь і закон*. 2016. № 1. С. 31–37.
7. Дробаха Г. А., Молдавчук В. С., Ліпатов І. І., Бацамут В. М. Спосіб оцінювання та прогнозування рівня складності суспільно-політичної обстановки. *Честь і закон*. 2013. № 4. С. 76–83.
8. Кириленко В. А., Городнов В. П., Каратаєв Р. Г., Бінковський О. А. Методика визначення показника ступеня загострення обстановки в прикордонній сфері при оцінці динаміки формування загрози територіальної цілісності держави. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України*. Хмельницький : НАДПСУ, 2008. № 46. С. 23–29.
9. Івашков, Ю. Б., Залож В. В. Аналіз факторів, які визначають порядок функціонування Державної прикордонної служби України в умовах особливого періоду. *Збірник наукових праць Харківського національного університету Повітряних Сил*. Харків : ХНУПС, 2017. № 1 (50). С. 42–47.
10. Курніков В. В. Обґрунтування комплексу показників оцінки складності обстановки на ділянці державного кордону Північного регіонального управління в умовах загострення військово-політичної обстановки. *Сучасні інформаційні технології у сфері безпеки та оборони*. Київ, 2019. № 2 (35). С. 81–86.
11. Залож В. В., Глуздань О. П. Вибір і аналіз чинників, які впливають на ефективність застосування підрозділів швидкого реагування під час участі у стабілізаційних діях військ (сил). *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Військові та технічні науки*. Хмельницький : НАДПСУ, 2017. № 4 (74). С. 104–115.
12. Косік С. М. Аналіз чинників та умов, які впливають на безпеку державного кордону українсько-молдовської ділянки відповідальності Південного регіонального управління. *Труди університету: зб. наук. праць*. Київ : НУОУ, 2016. № 1 (134). С. 224–229.

13. Івашков Ю., Залож В. Аналіз досвіду органів та підрозділів Державної прикордонної служби України під час проведення антитерористичної операції. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України*. Хмельницький : НДПСУ, 2016. № 4 (70). С. 41–49.

14. Залож В. В., Сімчук П. М. Аналіз проблемних питань, що знижують ефективність взаємодії підрозділів Державної прикордонної служби з військовими формуваннями та правоохоронними органами сил оборони під час виконання завдань з оборони держави, та можливі шляхи їх вирішення. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Військові та технічні науки*. Хмельницький : НАДПСУ, 2023. № 1 (90). С. 43–52. DOI: 10.32453/3.v90i1.1335

15. Мальцев А. Ю., Сімчук П. М., Залож В. В. Аналіз бойового досвіду застосування сил і засобів органів охорони державного кордону у складі сил оборони під час відбиття збройної агресії: проблемні питання та можливі шляхи їх вирішення. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Військові та технічні науки*. Хмельницький : НАДПСУ, 2023. № 1(90). С. 62–71. DOI: 10.32453/3.v90i1.1344.

Стаття надійшла до редакції 08.01.2024 р.

UDC 355.4:355.48.001.6

V. Zalozh, D. Karasyov

ANALYSIS OF THE FACTORS INFLUENCING THE CHOICE OF THE MODEL OF APPLICATION OF THE FORCES AND ASSETS OF THE BORDER TROOPS AS PART OF THE DEFENSE FORCES DURING THE REPELLING OF AN ARMED INVASION

The results of summarizing the experience of combat operations on the territory of Ukraine, which are related to the repelling of a full-scale armed invasion of the Russian Federation on the territory of Ukraine, show that the order of use of forces and means of the border detachment is influenced by many factors. In accordance with the above, the article defines a set of factors that affect the choice of the model of the use of forces and means of the border detachment as part of the defense forces during the repelling of an armed invasion, their analysis, systematization and ranking are carried out. The analysis made it possible to combine all the diversity of factors into 8 large groups based on the results of generalization and systematization: military-political, socio-economic, material-technical, organizational-management, moral-psychological, physical-geographical, ecological and sanitary-epidemiological and normative and legal. The results of the expert assessment showed that groups of factors: material and technical, organizational and managerial, military and political, socio-economic, normative and legal. It was concluded that when making a decision on the procedure for using the forces and means of the border detachment as part of the defense forces during the repulsion of an armed invasion, one should not limit oneself to the analysis of only the factors that exert the main (permanent) influence. It is also necessary to take into account secondary factors, since at a certain stage of the functioning of the border detachment as part of the defense forces, their importance may change depending on the conditions in which its forces and equipment are and perform combat and special tasks. The obtained result is an information base for building models of the use of forces and means of the border detachment as part of the defense forces, making appropriate decisions regarding the order of their use to ensure the defense of the state.

Keywords: state border, repelling armed invasion, defense forces, border detachment, forces and means, application model, analysis of factors, ranking.

Залож Віктор Вікторович – кандидат військових наук, доцент, доцент кафедри національної безпеки та управління Факультету підготовки керівних кадрів Національної академії Державної прикордонної служби України

<https://orcid.org/0000-0001-8974-8661>

Карасьов Дмитро Леонідович – старший викладач кафедри національної безпеки та управління Факультету підготовки керівних кадрів Національної академії Державної прикордонної служби України

<https://orcid.org/0000-0003-1479-9186>